

Çuvaş-Türk Tarihi ve Pedagojik Bağlamında Çocuk ve Gençlerin Eğitim-Öğretimi

Education and Instruction of Children and Youth in the Historical and Pedagogical Context of Chuvash-Turkish People

 Tatyana Nikolayevna Petrova¹, Minara Aliyeva Çınar²

¹Prof. Dr., Mari Devlet Üniversitesi (Yoşkar-Ola/Çuvaşistan) Pedagoji Enstitüsü İlköğretim ve Genel Eğitim Bölümü Öğretim Üyesi, tanjana1@yandex.ru

²Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi, minara@uludag.edu.tr

Öz

Birey belirli bir grubun üyesi olarak dünyaya gelir, hayatını içinde doğduğu ortama göre sürdürürken kendi toplumun çocukları eğitime usullerine bağlı kalarak yetişir. Her bir toplumda görülen çocukları yetiştirme usulleri de nesilden nesile aktarılan gelen deneyim birikimleriyle şekillenir. Bu eğitimin literatürdeki adı da etnopedagojidir. Etnopedagoji; “bir toplumun kendi geleneğinden getirdiği deneyimle, ülküselleştirdiği insanı elde etmek için uyguladığı çocuk yetiştirme biçimi ve bunun bilgisi” anlamına gelir. Etnopedagoji kavramı, eski Sovyetler Birliği coğrafyasında Çuvaş asıllı bilgin Volkov tarafından ortaya atılmış ve bu coğrafyada yaşayan etnik grupların kendi içinde çocuk yetiştirme usullerini inceleyen bir bilim dalı olarak günümüze kadar kullanılmaya başlanmıştır. Diğer topluluklarda görüldüğü gibi Türk toplumlarında da etnopedagoji üzerinde önemli araştırmalar yapılmıştır. Bu toplumlardan biri de Çuvaşlardır. Çuvaşlar, tarihi süreç içerisinde ana Türk gövdesinden ayrılan ilk Türk boyudur. Ortak geçmişe sahip olan bu halkların çocuk ve gençleri yetiştirme usullerinde de ortaklıklar görülmektedir. Bu çalışmada, Çuvaş-Türk tarihi ve pedagoji bağlamında çocukların ve gençlerin yetiştirme usulleri üzerinde durulmuş; çocukların aile içinde, akrabalar ve yakın çevre içinde neyle, nasıl ve hangi amaçla eğitildiği irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çuvaş Türkleri, Çuvaş-Türk İlişkileri, Etnopedagoji, Çocuk ve Gençlerin Eğitimi

Abstract

An individual is born as a member of a certain group and continues life according to the environment into which they were born, being raised according to the methods of educating children in their own society. The methods of raising children observed in each society are shaped by the accumulation of experiences passed down from generation to generation. This type of education is known in literature as ethnopedagogy. Ethnopedagogy means “the way of raising children and its knowledge that a society applies to achieve the idealized human being with the experience it brings from its own tradition”. The concept of ethnopedagogy was introduced by the Chuvash scholar Volkov in the geography of the former Soviet Union and has been used to this day as a field of science that examines the methods of child-rearing within ethnic groups living in this region. As seen in other communities, important research has been conducted on ethnopedagogy in Turkish societies. One of these societies is the Chuvash people. The Chuvash are the first Turkish tribe to separate from the main Turkish body in the historical process. These peoples, who have a common history, also have similarities in the methods of raising children and young people.

In this study, the methods of raising children and youth in the historical and pedagogical context of the Chuvash-Turkish societies are emphasized; the ways, methods, and purposes of educating children within the family, relatives, and close environment are examined.

Keywords: Chuvash Turks people, Chuvash-Turkish Relations, Ethnopedagogy, Education of Children and Youth

1. Giriş

Bir birey doğumundan ölümüne kadar bir eğitim sürecinden geçer. Eğitim sürecinde birey yeni bilgileri edinir, düşünme yeteneklerini ve çeşitli becerileri geliştirir, sosyal ve kültürel değerleri öğrenir. Bir başka deyişle eğitim, bir bireyin belirli bir hedefe ulaşmasını sağlayan en önemli olgudur.

İnsanları belli bir hedefe göre yetiştirme süreci olarak tanımlanan eğitim kavramını her eğitimci farklı biçimde tanımlar. Tezcan'a göre (1994: 4) eğitim; "bireyin yaşadığı toplumda yeteneklerini, tutumlarını ve olumlu değerlerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamıdır." Tezcan'ın (1994: 3) bir başka tanıma göre eğitim, "bireyin toplumsal yeteneğinin ve en elverişli düzeyde kişisel gelişmesinin elde edilmesi için seçilmiş ve denetimi bir çevreyi (özellikle okulu) içine alan toplumsal bir süreçtir." Ertürk (1997: 12) ise eğitimi; "bireylerin kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istendik davranış değiştirme sürecidir" şeklinde tanımlar. Bu ve buna benzer tanım örnekleri daha da arttırılabilir. Özetlemek gerekirse Tezcan'ın (1994: 4) da belirttiği gibi eğitimin, "kişiliğin gelişmesine yardım eden ve onu temel alan, onu yetişkin yaşamına hazırlayan, gerekli bilgi, beceri ve davranışlar elde etmesine yarayan bir süreç" olduğu anlaşılmaktadır. Eğitimin genel anlamda formal ve informal eğitim olduğu dikkate alınrsa gerek okulda gerekse okul dışında verilen eğitimdeki temel amacın bireye davranış kazandırmak olarak tanımlanabilir. Bu sürecin temelinde de "kültürleme" yer alır. Kültürleme; "doğumdan ölüme kadar, bireyin toplumun istek ve beklentilerine uyacak şekilde etkilenmesi ve değiştirilmesi" olayıdır (Çıkkılı, 2008: 26). Keza insanın kişilik yapısını şekillendiren unsurlardan biri de içinde doğduğu ve yetiştiği kültürdür.

Her toplum kendi kültürel özelliklerini yeni kuşaklara aktarma gayreti içerisinde. Daha doğrusu her toplum, kendi kültürünün istek ve beklentilerine uyacak şekilde bireyleri etkiler ve değiştirir. Bir toplumun, bireyi kendi kültürel istekleri doğrultusunda yetiştirilmesi de aileden başlar. Aile, bir bireyde temel davranışların şekillenmesine yardım eder ve toplumun beklentilerine uyacak bir kişilik geliştirir. Her bir etnik grubun çocuk yetiştirme biçimi hem ortak özellikleri taşır hem de kendine özgü özellikleriyle şekillenir.

Söz konusu olan toplumların çocukları yetiştirme usulleri nesilden nesile aktarıla gelen deneyim birikimlerinin temelinde ortaya çıkar. Bu eğitimin literatürdeki adı da etnopedagojidir. Etnopedagoji; "bir toplumun kendi geleneğinden getirdiği deneyimle, ülküselleştirdiği insanı elde etmek için uyguladığı çocuk yetiştirme biçimi ve bunun bilgisi olarak tanımlanmaktadır" (Çınar, 2019: 1).

Etnopedagojiyi bağımsız bir bilim dalı olarak ortaya koyan ve geliştiren, Çuvaş asıllı eğitim bilimci, araştırmacı Prof. Dr. Genadiy N. Volkov'dur. O, "etnopedagoji alanında 'kişilik'i bir sembol olarak öne çıkarmaktadır." Volkov'a göre "kişilik-sembol", eğitim süreci bağlamında temelde sevgi olup örnek bir model olarak işlev görmektedir. Yani bu "kişilik-sembol", "ideal insan"ın bir karşılığı olarak düşünülmektedir (Çınar, 2022). Etnopedagoji de, ideal insan yetiştirme usullerini araştıran eğitim biliminin bir alt koludur.

Bu çalışmada, Türklerin tarihî gelişimi bağlamında Çuvaşların yüzlerce yılın bir birikimi olarak şekillenen geleneksel eğitimin üzerinde durulmuş; çocukların aile içinde, akrabalar ve yakın çevre içinde neyle, nasıl ve hangi amaçla eğitildiği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

1.1. Çuvaşlara Genel Bir Bakış

Tarihsel olarak Ogur, sonraki adıyla Bulgar Türklerinin günümüzdeki tek temsilcileri Çuvaşlardır (Durmuş, 2012). Çuvaş adının kelime anlamı “sakin, alçak gönüllü, barışsever; yavaş” olarak belirtilmektedir. Çuvaş lehçesi, genel Türk dilinden ilk ayrılan lehçe olması sebebiyle Türkçenin uzak lehçelerden biri olarak kabul edilmektedir. Çuvaşlar, İdil-Ural bölgesinde yaşayan önemli bir Türk boyudur. Onlar, Türk dünyasında Gagavuzlar gibi Hristiyanlığı kabul etmiş, ancak nüfus bakımından Gagavuzlara göre çok daha kalabalık olan bir Türk boyudur.

1.2. Tarihte Çuvaşlar

Çuvaş adı, tarihte ilk kez 1502 tarihli Rus yıllıklarında tespit edilmiştir. Ancak Çuvaş Türklerinin ataları genellikle Bulgar Türkleri olarak bilindikleri için Bulgarların adına ilk kez 482 yılında Bizans kaynaklarında rastlanır (Bayram ve Durmuş, 2013; Ersoy, 2018).

Çuvaşların tarihi genel hatlarıyla dört döneme ayrılmaktadır:

1. Dönem: Avrupa Hunlarından öncesine dayanmaktadır. Literatürde bu dönem hakkında bilgilerin sınırlı olduğu dile getirilmektedir. Arkeolojik ve yazılı belgelerin verdiği bilgilere dayanarak araştırmacılar Çuvaşların ana yurdunun Batı Sibirya ile Kazak bozkırları arası olduğunu öne sürmektedirler (Durmuş, 2012).
2. Dönem: Avrupa Hunları İmparatorluğu dönemine denk gelmektedir. Ersoy’un (2018) aktardığı bilgiye göre Hun İmparatorluğu döneminde Bulgarların Karadeniz’in kuzeyinde yaşadıkları tahmin edilmektedir.
3. Dönem: Bulgar dönemi olarak adlandırılan bu dönemde Bulgarlar, öncelikle “Büyük Bulgarya” Devleti’ni kurmuş, ancak bu devlet daha sonra Hazar Hakanlığı tarafından parçalanmıştı. Daha sonra Tuna’ya göç eden ve Balkanlara ulaşan Bulgarlar 681 yılında Tuna Bulgar Devleti’ni, 920. yılında ise İdil Bulgar Devleti’ni kurmuşlardır (Özkan, 2004; Durmuş, 2012; Ersoy, 2018).
4. Dönem: Rus egemenliği altına girdikleri ve günümüze kadar süregelen dönemdir. Altın Ordu devletinin parçalanmasından sonra İdil-Ural bölgesinde kurulan Kazan Hanlığı’nın 1551 tarihinde Rus hâkimiyetine girmesiyle birlikte Çuvaşlar için yeni bir dönem başlamıştır (Özkan, 2004). Bu tarihten itibaren de Çuvaşlar için üç ayrı dönem söz konusudur: 1551-1917 Çarlık dönemi, 1917-1992 Sovyetler Birliği dönemi ve 1992’den günümüze kadar olan yeni dönem (Bayram ve Durmuş, 2013).

1.3. Çuvaşların Coğrafyası ve Sosyo-Kültürel Yapısı

Sovyetler Birliği döneminde 1920’de kurulan Çuvaş Muhtar Bölgesi, 1925’te Çuvaş Muhtar Cumhuriyeti’ne dönüştürülmüştür. 24 Ekim 1990 tarihinde adı Çuvaş Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti olarak ilan edilmiş, 13 Şubat 1992 tarihinde ise adı Çuvaş Cumhuriyeti olarak değiştirilmiştir (<http://enc.cap.ru>, <https://web.archive.org>). İdil Irmağı’nın aşağı kenarında yer alan, doğusunda ve güney doğusunda Tataristan, kuzeyinde Mari Cumhuriyeti, batısında Nijniy Novgorod Eyaleti, güneyinde Ulyanovsk Eyaletiyle çevrili olan Çuvaşistan, 18.300 km²lik küçük bir alana sahiptir. Başkenti Şupaşkar (Çeboksarı)’dır.

Çuvaş Türkleri, etnik bakımından Yukarı Çuvaşlar (Viryal) ve Aşağı Çuvaşlar (Anatri) olmak üzere iki gruba ayrılmaktadırlar. Bu bağlamda Çuvaş lehçesinin iki ana ağzı vardır: Yukarı (o’yu vurgulu söyleyenler) ağzı ve Aşağı (u’yu vurgulu söyleyenler) ağzı.

Eski dönemlerde Çuvaşlar küçük köy ve yerleşim yerlerinde yaşamaktaydı. Yerleşim yerleri genellikle nehir vadilerinde, göllerin kenarında inşa edilirdi. Çuvaşların ana ekonomik faaliyetleri tarımdı. Onlar için toprakla uğraşmak tek geçim kaynağıydı.

Çuvaşlar, Çuvaş Cumhuriyeti'nin yerli halkıdır. 1999 yılı nüfus sayımına göre 1.360.800 olarak, 2002 yılı nüfus sayımına göre 1.637.094 olarak ve 2010 nüfus sayımına göre 1.251.619 olarak verilmiştir (Ersoy, 2018). Çuvaş halkının yaklaşık yarısı Çuvaşistan'da yaşamaktadır; önemli grupları Tataristan Cumhuriyeti'nde, Başkurdistan Cumhuriyeti'nde, Samara, Ulyanovsk, Saratov, Orenburg, Sverdlovsk, Tümen, Kemerovo illeri ve Krasnoyarsk Bölgesi'nde yerleşiktir; küçük bir kısmı Rusya Federasyonu dışındadır (En büyük grupları Kazakistan, Özbekistan ve Ukrayna'dadır).

1.4. Çuvaşistan'da Eğitim

Sovyetler Birliği döneminde II. Dünya Savaşı'ndan sonra Çuvaşistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nde 1949-1950 eğitim-öğretim yılı içinde 567 ilkokul, 399 ortaokul ve 87 lise seviyesinde kurum bulunmaktaydı. Yıl geçtikçe bu kurumların sayısı artmıştı (<http://enc.cap.ru>). Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra okul sayılarında azalma görülmektedir. Durmuş'un (2012) verdiği bilgiye göre 1990 yılında okul öncesi kurum sayısı 680 iken 2009 yılında 439'a düşmüştür. 2009-2010 eğitim-öğretim yılında genel eğitim veren eğitim kurumu 511, 2010-2011 eğitim-öğretim yılında 515 iken, 2011-2012 eğitim-öğretim yılında 500 devlet okulu faaliyetlerine devam etmekteydi. 2009-2010 eğitim-öğretim yılında eğitim veren 511 okuldan 325'i Çuvaş, 164'ü Rus, 18'i Tatar ve 4'ü Mordva okulu olarak faaliyetlerine devam etmekteydi. Rus okullarının büyük bir kısmı başkenti Şupaşkar'da idi. Günümüzde Çuvaşistan'da mesleki eğitim veren 29 yükseköğretim kurumu faaliyet yürütmektedir.

2. Çuvaşlarda Etnopedagoji

Halk pedagojik kültürünün incelenmesi ve geliştirilmesi düşüncesini ortaya koymaya çalışan bilginlerden biri Çin asıllı filozof Konfüçyüs'tür (M.Ö. 551-479). Ona göre çocuk ve gençlerin yetiştirilmesi, başka ulusların kültürel geleneklerini değil kendi halkının kültürel geleneklerinin kullanılmasına bağlıdır. Çünkü mükemmel bir toplumun şekillenmesi, gelenek ve göreneklere bağlı kalmasıyla ve ahlaki davranış normların hayata uygulanmasıyla oluşur (Aliyeva Çınar, 2022). Her toplumun kendine özgü tarihsel süreçte ürettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı maddi ve manevi özelliklerinin tümünü içeren kültürel değerleri vardır. Türk dünyasında da bu kültürel değerlerin var olduğu ve buna bağlı olarak çocuk ve gençleri yetiştirme ve eğitme kültürünün de zengin olduğu görülür.

Çuvaşlarda temel bileşeni olan çocuk ve gençleri yetiştirme ve eğitme kültürü, diğer Türk boylarında görüldüğü gibi binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. Çuvaş halkının manevi kültürü, köklü geçmişe sahiptir. Bu kültür, hem zengin tarihî kültürel değerlere sahip hem de genel olarak Türklerin kültürel derinliklerine dayanmaktadır. Binlerce yıldır birbiri ile yan yana yaşayan ve yaşamın her alanında etkileşim içinde olan Slav ve Türk halklarının pedagojik kültürleri de, evrensel insani değerler ve hümanist ulusal kimlik üzerine şekillendirilmiştir.

Proto-çuvaş kabileleri, atalarının vatanı olan Orta Asya'nın en eski Türk kabilelerinden birileriydi. Literatürde onların eski ataları olan Hunlar'ın, M.Ö. 3000'lerden itibaren dünya sahnesinde varlığını sürdürdükleri bilinmektedir. Türkçenin de o tarihlerden itibaren konuşulduğu ispat edilmiştir (Akar, 2016). Köklü geçmişe sahip olan bu milletin, köklü pedagojik fikirlerinin de olduğu aşikârdır. Hunların bu pedagojik fikirleri de, günümüze kadar ulaşan dinî inançlarla ilişkilendirilen ve gökyüzüne, güneşe, aya, yıldızlara, dünyaya, atalara ve ruhlara tapınma ve fedakârlıklara dayanmaktaydı (Danilov ve Pavlov, 2003; Dmitriyev, 1986; Kahovskiy, 2003).

Günümüzdeki Türk dünyasında varlığını sürdüren Türk boylarının pedagojik durumlarına bakılırsa Çuvaşların, Altay ve Güney Sibirya'daki Türk halklarıyla hâlâ pek çok ortak nokta vardır ki bu durum, çocuk ve gençlerin yetiştirilmesi ve eğitiminde tarihsel ve pedagojik paralelliklerdeki ortaklığın varlığından gururla bahsedilmesine vesile olmaktadır. Bunlar, Türkiye ve Rusya'da kültür, sanat, bilim ve edebiyatın önde gelen isimlerinin kaleme aldığı kültürel-eğitim modelinin gerçekleri ve medeniyetin gelişiminin diğer yönleridir.

Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti'ndeki laik eğitim sistemi, Çuvaş pedagojik kültürüyle bir takım paralel ve benzer özellikler de gösterir. Türkiye ve Çuvaşistan'ın pedagojik kültürü hem derin köklere hem de kendine özgü bir içeriğe sahiptir. Türk dilli halkların pedagojik kültürüne ve halk sanatına olan ilgisi, Türkiye ve diğer doğu ülkelerden meslektaşlarıyla birlikte yürütülecek olan çalışmalar, ulusal imajın ve sözlü Türk ve Çuvaş folklorunun karakteristik özelliklerinin ve pedagojik geleneklerin korunmasıyla doğal bir şekilde birleştirilmelidir.

Bu iki ülkenin araştırmacı ve bilim adamlarının etkileşimi, gençler için yepyeni bir bilimsel bilgi ufkunu açacak ve çocuk ve gençlerin yetiştirilmesi ve eğitimi konusunda tarihsel olarak kurulmuş dilsel, kültürel ve pedagojik paralelliklerin belirlenmesi bağlamında bilimsel araştırma umutlarının ana hatlarını çizecektir.

Bilimde toplum bilincinin ve dünya görüşünün oluşumundaki ana faktörleri, sözlü halk sanatında açıkça sunulan felsefe, inanç, eğitim sistemi ve sanatta yer almaktadır (İvanov, Nikolayev ve Dmitriyev, 2000). Büyüyen bir çocuğun duygusal, ruhsal ve entelektüel dünyası üzerindeki etkisi paha biçilmezdir.

J. Glazer, A.S. Buşmin, İ.P. Lupanova, P. Sentiv, A. Oktay, M. Günen, H. Geçgel, H. Çakmak Güleç, H.A. Başal, B. Aydoğan, T. Alangu, R. Filizok gibi Rusya ve Türkiye'de önde gelen psikolog ve pedagogların bilimsel çalışmalarında çocukların çok küçük yaşlardan itibaren entelektüel, müzikal, sanatsal ve estetik eğitim ve öğretiminde kurgu ve sözlü halk sanatının kullanılmasının sorunları çok objektif bir şekilde sunulmaktadır. Sözlü halk sanatı evrenseldir, bu nedenle Türk ve Çuvaş pedagojik kültüründe değerlendirmeleri temelde örtüşmektedir.

Türk folklorunun incelenmesi, Türk masalının tüm pedagojik işlevleri gerçekleştirme yeteneğinden oluşan eşsiz eğitim potansiyelinin, büyüyen bir çocuğun kişiliği üzerinde çok yönlü ve yoğun bir etkiye sahip olduğuna bizi ikna etmektedir. Özellikle Çuvaş çocuklarını Türk millî kültürüyle tanıştırma sürecinde, psikofizyolojik ve bireysel özellikleri dikkate alınarak çeşitli pedagojik teknolojilerin kullanılmasıyla etkili bir şekilde uygulanmaktadır (Afanasyev, 2000).

Türk ve Çuvaş halk masallarının karşılaştırmalı analizi ("Behnane", "Padişahın Karısı", "Hoca Nasreddin Hakkında" ve diğerleri) bizi bir kez daha Türk halklarının pedagojik kültürünün birçok yönden Çuvaş geleneksel kültürüne benzediğine, yani dinî geleneklerden oluştuğuna ve aile ilişkileri ve aile gelenekleriyle yakından bağlantılı olduğuna işaret etmektedir. Bu, esas olarak kişilerarası ilişkiler ve konuşmanın görgü kurallarını içerir; zira Türk kültürünün özellikleri nezaket ve dakikliktir. Genel olarak Türk köylerinde toplantılardaki iletişim biçimleri, selamlaşmalar ve samimi dilekler orijinalliğini korumuştur. Bu denli saygı çerçevesindeki tutum, Çuvaşların herhangi bir çevresinde, bir bireyde görülen davranışında da dikkat çekicidir ki bu en yaşlı kişiye karşı istisnai (neredeyse "dinî") zorunlu saygıyı ifade eden bir tutumdur. Ancak modern Türkiye'nin büyük tatil kentlerinde toplumun Avrupa tarzında bir yaşam sürdürdüklerini özellikle belirtmek gerekir. Fakat Avrupa'daki trendler ne getirirse getirsin, Çuvaş ve Türk halklarının atalardan gelen gelenek ve göreneklerini daha da yüceltir ve korur.

Örneğin, Türklerin samimi misafirperverliği çok çekici ve hayret vericidir. Türkiye'nin Çuvaşistan gibi yerel sakinlerinin sık sık birbirlerini ziyaret eden aile bağlarını güçlendirmeleri, genç aile üyelerine yardım etmeleri ve yaşlı nesli desteklemeleri gelenekseldir.

Peri masallarını dinlemek ve okumak, çocuğun dünya görüşünün şekillenmesine olanak sağlar çünkü temelinde çoğunun bitmez tükenmez bir iyiliği barındırır, adaletin üstün geleceği inancını içerir ve aynı zamanda saflığın derin bilgelik ve gerçekle birleşimi olan parlak zekâyla da öne çıkar. Değişen tarihsel koşullar altında yaşayan insanlara en yüksek seviyede olan ebedî erdemi ve güzelliği sunarlar.

Türk ve Çuvaş masallarının mitolojilerinin analizi, masalların olay örgüsünün, sanatsal imgelerinin ve ideallerinin, ana eğitim fikirlerinin ve olay dizilerinin neredeyse aynı olduğunu gösterdi. Ana benzetmeler çoğu zaman masal kahramanlarının, tarihî mitlerin ve efsanelerin adlarıdır (Matveyev, 2002). Denilebilir ki iki halkın masal imgeleri sisteminde, çocukları bir masal gibi bir folklor türüyle tanıştırmak için birleşik bir eğitim modeli oluşturmayı mümkün kılan ortak mitolojiler bulunmaktadır; bu durum da, bir çocuğun eğitimi üzerinde büyük bir etkiye sahip olabilir. Çocuğun genel kültürünü, dikkatini, hafızasını, hayal gücünü ve zekâsını geliştirir. İşte Türk eğitimcilerinden M. Sever ve İ. Canan (1983), halk kültürü eserlerinin, ebeveynler tarafından doğumundan itibaren çocuk yetiştirmede kullanılan hazır araçlar olduğunu savunmuşlardır. Çünkü halk ve yazarı belli olan masalların düşünceye ve amaca yönelik okunması, çocukların onları ilgiyle dinlemeleri ve algılamalarında yarar sağlayacağı aşikârdır.

Ana folklor ve edebî türleri oluşturan masallar, bilmeceler, fıkralar, hikâyeler (P.N. Boratav, M. Sever, M.R. Şirin, H. Yavuzer) ve sözlü yaratıcılığın pedagojik eserlerinin incelenmesinden elde edilen Çuvaş ve Türk halklarının (halk masalları, dualar, vasiyetler, yeminler – (Çuv.) “pıl, pehil, tupa” vb.) materyalleri, bizi halkların manevî eğilimi, dünya resminin, inançlarının ve Antik çağdaki inançların kendine has bir orijinalliğinin olduğuna ikna etmektedir. Şüphesiz ki bunlar tamamen bağımsız değildi, çünkü dinî, sosyal ve doğal iklim koşullarına tabiydi. Atalarımıza göre insanoğlunun sözleri etkileyici, mucizevi ve yaratıcı bir güçle donatılmış, fakat bu gücün tam olarak nasıl ortaya çıktığını bazen anlayamazlardı. Önemli olan şu ki kelimenin insanın iç dünyasını kontrol ettiğine ve etnik grupların manevi, ahlaki ve dinî inançlarının oluşması için koşullar yarattığına inanılırdı (Matveyev, 2002).

Şüphesiz ki herhangi bir etnik grubun en yüksek kültürü, yüce güçlerle ilişkili olan dünya resminin ve yaşamın tezahürü olarak kabul edilir. İnsan için dünya algısı ve temsilinin kaynağı doğanın ta kendisiydi; yargılama ise gözlemlene ve buna bağlı olarak yansıtma, karşılaştırma, değerlendirme ve diğer bilişsel işlemler yeteneği, zihnin gerçeklikle karşılaştırılmasından elde edilen deneyimden ortaya çıktı.

Çuvaşların atalarının ve diğer Volga boyu Türk halklarının dünya görüşü, ilk dinî düşünceleri, gökyüzüne, güneşe, aya, yıldızlara, dünyaya ibadet ve fedakârlıklarla sınırlı olan mitolojiyle, dini-pagan inançlarıyla ilişkilendirildi (Matveyev, 2002). Doğanın ve insanın bütünlüğü ve uyumu konusundaki etnopedagojik düşünceleri açıkça ifade edildi. Çuvaşlar daima her çeşit büyü, doğaüstü gücün yardımıyla kendi varoluşlarını ve doğalarını etkilemeye çalıştılar. Bu amaçla, çocukların çok küçük yaşlardan itibaren daima katıldıkları türlü türlü gizemli ayinler, kurban ritüelleri-çükleni olurdu. Çevreyle ilgili ezoterik bilgi biçimleri de kitleler arasında yaygındı ve bazı yararlı tıbbi, astronomik bilgiye ve pratik becerilere sahip insanlar vardı: yumziler, büyücüler, bilge kişiler, aksakallılar-şursuhallar (Volkov, 2002).

Herhangi bir toplumun mantalitenin temel özelliği, “dünya resmi” veya “dünya modeli” şeklinde olan temel kategorisidir (Afanasyev, 2000). Bu bağlamdaki çalışmalara bütünsel bir yaklaşım, algı oluşumunun tarihî bakımında geriye dönük bir yapının şekillenmesini sağlar. Çuvaşların ve diğer Türk

halklarının eski çağlardan kalma dünya görüşünün doğasını yansıtan pek çok tarihî eser ve pedagojik anıt bulunmaktadır. Eski çağlardan günümüze kadar Çuvaş halkının köy yaşamında, yalnızca ortak Türk Orta Çağlarına ait değil, aynı zamanda daha eski çağlara uzanan pek çok gelenek-görenek ve ritüeller korunmuştur.

Çuvaşların ve Türk halkının ortak hayat felsefesi kesinlikle tartışılmaz ve bu durum, dönemin yüksek ekolojik kültüründe açıkça ortaya çıkmaktadır. Bu halkların müziği ve şarkılarında tüm ağaçlar ve bitkiler, tüm hayvanlar ve kuşlar şarkı söyler; ilk basamakta da ağaç kültü var. Çuvaş türkülerinde vatandan ayrılışın, özellikle ceviz ağacının öne çıktığı yerli ormanlara veda yoluyla aktarılması oldukça semboliktir. Ceviz ağacı çocuklara iyi dileklerde, evlenecek genç bir çiftte bereket olarak sunulur. Ceviz toplamak çocuklar için her zaman bir şenlik etkinliği olmuştur. Çocukların pek çok sayma oyunu, atasözü ve bilmecesi bu sembole (ceviz) ilişkilendirilmiştir (Volkov, 2002; Petrova, 2000).

Türk ve Çuvaş halklarının pedagojik kültüründe bir başka benzerliği üzerinde durmak yerinde olacaktır. Çuvaş dinî kültürünün ayırt edici bir özelliği, insanın varoluşu sorunu, kişiliğinin yüceltilmesi, onur ve haysiyeti, insanın bütünü uyumunu sürdürmekle dünyanın bir benzeri olarak anlaşılmasıdır: evren, doğa, etnisite, klan, aile. Bu nedenle Çuvaş türkülerinin çoğu, toplumun üst dünya/uzay “çylti ténche” hakkındaki derinlemesine kadim fikirlerini yansıtan, gökyüzünün insan beyniyle özdeşleştirildiği bir çeşit büyümlü bir girişle başlar. “Çylti ténche”, Tanrı’nın altın meskeni. Orada insan hafızası (shuhăsh), rüya (ëmët), önyargı, inanç (têshmêsh), hafıza (asănu) toplanmıştır (Petrova, 2000).

Çuvaş, Tatar, Kazak, Azerbaycan, Özbek ve diğer Türk boylarının pedagojik kültürlerinde, çevre bilinci ve çevreye karşı oluşan tutum çocuklarda erken yaşlardan itibaren şekillenmeye başlar: zamanı geldi mi şarkılar söylenir, masallar, efsaneler, yaşam öyküleri, hatıralar anlatılır. Birçoğunun ormanların ve çevrenin korunmasıyla ilgili doğrudan ve dolaylı olarak bir ilişkisi olmuştur. Bu bağlamda sözlü folklorun büyüyen bir çocuğun duygusal, ruhsal ve entelektüel dünyası üzerindeki etkisi hayli büyüktür. Sadece sözlü halk sanatını değil, düşünce hareketini en derinden etkilemiş ve çocuğun bilincine nüfuz ederek gelişmesine katkıda bulunmuş, iç deneyimini yeni duygu ve eylemlerle zenginleştirmiş, onu halk yaşamının eşsiz ortamıyla ve dünya kültürüyle tanıştırmıştır. Çocuk, küçük yaşlardan itibaren bu halk anlatılarından nezaketi öğrenmiş, adaletin galip geleceğine olan inancını derinleştirmiş ve aynı zamanda saflık ve derin bilgeliğin birleşmesi sonucunda gerçek zekâyı geliştirmiş, etrafta olup bitenlerin farkına varmıştır. Türk boylarının pedagojik kültürünün eğitim bağlamındaki potansiyelini tam da bu yönden değerlendirebiliriz.

Bunlar, Türk boylarının çocuk ve gençlerinin eğitim ve öğretim kültürünün temel özellikleri ve tarihî-pedagojik paralellikleridir. Türk boylarının eski özgün kültürlerinde dünya medeniyetini zenginleştirebilecek pek çok şey vardır. Dinî ve zihinsel-etnik farklılığa bakılmaksızın boylar arasında dostluklar kurulurdu, iletişim halinde olunurdu ve aralarında evlilik yoluyla akrabalık bağları da güçlenirdi. Pek çok durumda tarihî ve pedagojik kültürlerin ortaklığı, çocuk ve genç yetiştirme ve öğretme sanatı hakkındaki halkın düşünceleri aracılığıyla ortaya çıkmaktadır (Petrova, 2000). Esasen, hem etnik grupların birikmiş sosyo-kültürel deneyiminin aktarılmasındaki doğrudan faaliyetinin birliğini hem de sosyal miras deneyiminin biriktirdiği değerler, normlar, gelenekler ve sosyal kurumlarda yer alan bu faaliyetin sonuçlarını temsil eder. Ana sosyal kurum olarak aile de, tarihsel olarak bunun etkili ve amaçlı bir şekilde uygulanmasının bir aracı olarak ortaya çıkar.

Sonuç

Sonuç olarak, modern pedagojik uygulamalarda Çuvaş ve Türk halklarının folklorik materyallerinin incelenmesi ve kullanılmasındaki ana bileşenlerinin belirlenmesi, potansiyelinin ortaya çıkarılması büyüyen bir kişinin eğitiminde büyük önem taşımaktadır. Özellikle de ortak tarihsel ve kültürel gelişime sahip olan pedagojik kültürün potansiyeli öne çıkmaktadır. Pedagojik kültür, yalnızca ulusal değil, aynı zamanda evrensel insan kültürünün ayrılmaz bir parçası, doğal bir bileşenidir (Petrova, 2000); küreselleşen kültürel ve pedagojik süreçte değerli bir yere sahip ve halkların mantalitesinin oluşumunda önemli rol oynar.

Dünya medeniyeti bağlamında millî-zihinsel değerler açısından her milletin dinî ve ahlaki gelenekleri, evrensel insani değerler olarak karşımıza çıkmakta; millet ve insanlık ölçeğinde küresel sosyal öneme sahip bir olgu haline gelmektedir. Bu, etnik grupların mantalitesinin oluşumunun ve dünya düzeninin inşasının temeli olarak açıklanabilir. Çünkü tüm pedagojik dünyanın gerçek bilgisi, geleneklerine ve dünya resminin temsillerine yönelik günümüzde eğitim alanında artan bilimsel ilgisinin önemini öne çıkarmaktadır.

Extended Summary

Every society strives to transmit its cultural characteristics to new generations. More precisely, each society influences and changes individuals to fit the demands and expectations of its own culture. This process begins in the family. The family helps shape basic behaviors in an individual and develops a personality that conforms to the expectations of the society. The way each ethnic group raises children has both common characteristics and is shaped by its own unique characteristics.

The methods of raising children in these societies emerge from the accumulation of experiences passed down from generation to generation. The name of this education in the literature is ethnopedagogy. Ethnopedagogy is defined as “the method and knowledge of raising children that a society applies, based on its traditional experiences, to achieve its ideal person.” In short, ethnopedagogy is a subfield of educational science that investigates the methods of raising the ideal person.

The main component of the culture of raising and educating children and young people among the Chuvash, a Turkish tribe, dates back thousands of years, as seen in other Turkish tribes. The spiritual culture of the Chuvash people has a deep-rooted history. This culture is rich in historical cultural values and is generally based on the cultural depths of the Turkish. The pedagogical cultures of the Slavic and Turkish peoples, who have lived side by side with each other for thousands of years and interacted in all areas of life, have also been shaped by universal human values and a humanistic national identity.

When we look at the pedagogical situations of the Turkish tribes that still exist in today’s Turkish world, we see that the Chuvash still have many commonalities with the Turkish peoples in Altai and Southern Siberia. This situation proudly speaks to the existence of historical and pedagogical parallels in the upbringing and education of children and young people. These are the realities of the cultural-educational model and other aspects of the development of civilization written by leading figures in culture, art, science, and literature in Turkey and Russia.

In the scientific studies of leading psychologists and pedagogues in Russia and Turkey, such as J. Glazer, A.S. Buşmin, İ.P. Lupanova, P. Sentiv, A. Oktay, M. Günen, H. Geçgel, H. Çakmak Güleç, H.A. Başal,

B. Aydoğan, T. Alangu, and R. Filizok, the issues of using fiction and oral folk art in the intellectual, musical, artistic, and aesthetic education and training of children from a very young age are presented very objectively. Oral folk art is universal; therefore, the evaluations in Turkish and Chuvash pedagogical culture basically overlap.

According to the comparative analysis of Turkish and Chuvash folk tales (“Behnane,” “The Wife of the Sultan,” “About Nasreddin Hodja,” and others), the pedagogical culture of the Turkish peoples is in many ways similar to the Chuvash traditional culture, that is, it is formed from religious traditions and is closely connected with family relations and family traditions.

The analysis of the mythologies in Turkish and Chuvash fairy tales shows that the plot, artistic images, ideals, main educational ideas, and sequences of events in the tales are almost identical. The main similarities are often the names of the fairy tale heroes, historical myths, and legends. It can be said that in the system of fairy tale images of the two peoples contain common mythologies, making it possible to create a unified educational model for introducing children to a folklore genre such as fairy tales. This can have a great impact on a child’s education, enhancing their general culture, attention, memory, imagination, and intelligence.

The worldview of the ancestors of the Chuvash and other Turkish peoples along the Volga River was associated with their early religious thoughts, mythology limited to worship and sacrifices directed towards the sky, sun, moon, stars, and earth, as well as their religious-pagan beliefs. Their ethnopedagogical thoughts about the unity and harmony of nature and humanity were clearly expressed. The Chuvash have always tried to influence their own existence and nature with the help of various magical and supernatural powers. For this purpose, there were all kinds of mysterious rites, sacrificial rituals-sacrifices, in which children always participated from a very young age. Esoteric forms of knowledge about the environment were also widespread among the masses, and there were individuals with beneficial medical, astronomical knowledge, and practical skills: healers, sorcerers, wise men, and elders-shursuhals.

There are many historical works and pedagogical monuments that reflect the nature of the ancient worldview of the Chuvash and other Turkish peoples. From ancient times to the present day, many traditions, customs, and rituals from not only the common Turkish Middle Ages but also much earlier periods have been preserved in the village life of the Chuvash people.

In the pedagogical cultures of the Chuvash, Tatar, Kazakh, Azerbaijan, Uzbek, and other Turkish tribes, environmental awareness and attitudes towards the environment begin to form in children from an early age. Songs are sung, fairy tales, stories, legends, life stories, and memories are told when the time is right. Many of these have direct or indirect connections with the protection of forests and the environment. In this context, the impact of oral folklore on the emotional, spiritual, and intellectual world of a growing child is enormous.. It has deeply influenced not only oral folk art but also the movement of thought, penetrating the child’s consciousness and contributing to their development, enriching their inner experience with new feelings and actions, and introducing them to the unique environment of folk life and world culture. From a young age, children learn kindness from these folk narratives, deepened their belief in the triumph of justice, and develop true intelligence as a result of the combination of purity and deep wisdom, becoming aware of what is happening around them.

In conclusion, the study of folkloric materials of the Chuvash and Turkish peoples in modern pedagogical practice and the identification of the main components in their use, the disclosure of their potential is of great importance in the education of a growing person. Particularly, the potential of the pedagogical culture with a common historical and cultural development stands out. It is evident that the research and study of these common aspects will prepare an important ground from the common past to the common future in the Turkish world.

KAYNAKÇA

- Afanasyev, İ.İ. (2000). *Etnopsiholojiçeskiye aspekti vospitaniya i razvitiya liçnosti (na primere çuvaşskogo etnosa)*. ÇGPU im. İ. Ya. Yakovleva.
- Akar, A. (2016). *Türk dili tarihi*. (11. Baskı). Ötüken Neşriyat.
- Aliyeva Çınar, M. (2022). Etnopedagojinin temelleri. *Uluslararası bakışla etnopedagojiye giriş* (Ed. İ. Çınar) içinde (1-37). Pegem Akademi.
- Bayram, B. & Durmuş, O. (2013). Çuvaşlar ve Çuvaşistan. *Yeni Türkiye: Türk Dünyası Özel Sayısı Eylül-Ekim 2013, Yıl 9, Sayı 54*, ss. 2053-2071.
- Canan, İ. (1983). *Hız Muhammed' göre aile ve okulda eğitim*. Cihan Yayınları.
- Çıkkılı, Y. (2008). Eğitimle ilgili temel kavramlar. *Eğitim bilimine giriş* (4. Baskı) (Ed. K. Keskinlik) içinde (1-34). Sempati Yayınları.
- Çınar, İ. (2019). *Etnopedagoji: Atabek yurdu*. Pegem Akademi.
- Çınar, İ. (2022). Etnopedagojide araştırma yöntemleri. *Uluslararası bakışla etnopedagojiye giriş* (Ed. İ. Çınar) içinde (65-92), Pegem Akademi.
- Danilov, V.D. & Pavlov, B.İ. (2003). *İstoriya Çuvaşii (s drevneyşih vremen do kontsa XX veka)*. Çuvaşskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Dmitriyev, V.D. (1986). *İstoriya Çuvaşii XVIII veka*. Çuvaşskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Durmuş, O. (2012). Uzaktaki kuzenlerimiz: Çuvaşlar. *Sovyetler Birliği'nin dağılmasından yirmi yıl sonra Rusya Federasyonu. Türk dilli halklar – Türkiye ile ilişkiler* (Ed. E. Büyükkıncı ve E. Bacanlı) içinde (375-426). Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.
- Ersoy, F. (2018). Çuvaş Türkçesi. *Türk dilinin uzak lehçeleri: Çuvaş Türkçesi, Saha/Yakut Türkçesi, Halaç Türkçesi* (Ed. A. Buran) içinde (9-110). Akçağ Yayınları.
- Ertürk, S. (1997). *Eğitimde 'program' geliştirme*. Meteksan.
- İvanov, V.P., Nikolayev, V.V. & Dmitriyev, V.D. (2000). *Çuvaşi: etniçeskaya istoriya i traditsionnaya kul'tura*. İzdatel'stvo DİK.
- Kahovskiy, V.F. (2003). *Proishojdeniye çuvaşskogo naroda. 3-e izdaniye*. Çuvaşskoye knijnoye izdatel'stvo.
- Matveyev, A. G. (2002). *Mifi, traditsii i obryadı çuvaşey*. Çuvaşskiy universitet.
- Özkan, N. (2004). *Türk dilinin yurtları*. Akçağ Yayınları.

Petrova, T.N. (2000). *Çuvaşskaya pedagogika kak fakt mirovoy kul'turu*. Çuvaşskoye knijnoe izdatel'stvo.

Tezcan, M. (1994). *Eğitim sosyolojisi*. (9. Baskı). Zirve Ofset.

Volkov, G. N. (2002). *Pedagogika lübvı. İzbranniye etnopedagogičeskiye soçineniya: v 2 t. T. 2*. İzdatel'skiy dom Magistr-Press.

<http://enc.cap.ru>, Erişim tarihi: 13.04.2024.

<https://web.archive.org>, Erişim tarihi: 13.04.2024.

Etik Kurul Kararları / Ethics Committee Decisions

Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Ethics committee approval is not required for this study.

Çatışma Beyanı / Conflict Statement

Bu makalenin araştırması, yazarlığı ve yayınlanmasında yazarlar eşit düzeyde katkıda bulduklarını beyan etmiştir.

The authors declared equal contributions to the research, authorship, and publication of this article.

Yayın Etiği Beyanı / Publication Ethics Statement

Bu makalenin planlanmasından, uygulanmasına, verilerin toplanmasından verilerin analizine kadar olan tüm süreçte “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir. Bu araştırmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır. Bu çalışma herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiştir.

All the rules specified in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” have been complied with in the whole process from the planning of this article to its implementation, from data collection to data analysis. None of the actions specified under the title of “Actions Contrary to Scientific Research and Publication Ethics”, which is the second part of the directive, were not carried out. During the writing process of this research, scientific, ethical and citation rules were followed; No falsification was made on the collected data. This work has not been submitted for evaluation to any other academic publication medium.